

Kriminaalmenetluses kaitsjana riigi õigusabi osutamise juhend

I Üldsätted

§ 1. Juhendi eesmärk

- (1) Juhend sätestab standardi kaitsjana riigi õigusabi osutamiseks kriminaalmenetluses, et tagada isikutele efektiivne kaitse.
- (2) Juhendi sätteid tuleks käsitleda praktiliste käitumisjuhistena, mille järgimine on üldjuhul kohustuslik efektiivse kaitse tagamiseks.
- (3) Kaitsja võib juhendi sättest kõrvale kalduda juhul, kui ta on veendunud, et eesmärki, mida vastav säte teenib, on võimalik saavutada ka teisel viisil ning sellega ei kahjustata kaitsealuse huve. Kõrvalekaldumine ei ole lubatud, kui juhendi sätte sisuks on seadusest tulenev imperatiivne nõue.

§ 2. Kaitsja ülesanne kriminaalmenetluses

- (1) Kaitsja peab välja selgitama kõik õiguslikud ja faktilised asjaolud, mis välistavad kaitsealuse süüdimõistmise ja/või karistamise kuriteo toimepanemise eest ja/või kergendavad karistust, samuti veenma kriminaalasja menetlejat nende asjaoludega arvestama.
- (2) Kaitsja peab hoolitsema selle eest, et kriminaalmenetluse käigus ei rikutaks kaitsealuse põhi- ja menetlusõigusi. Selliste rikkumiste esinemisel peab kaitsja astuma samme õiguste rikkumise lõpetamiseks ja nende tagajärgede kõrvaldamiseks.
- (3) Kaitsja ülesanded kriminaalmenetluses ei piirdu kaitsealuse esindamisega. Kaitsja on kriminaalmenetluses iseseisev menetlusosaline, kes peab oma ülesandeid täitma üldjuhul sõltumata sellest, kas kaitsealune seda soovib või mitte.
- (4) Kaitsja peab oma ülesannete täitmisel kasutama kõiki vahendeid ja viise, mis ei ole seadusega keelatud, säilitades kutseau ja väärrikuse.
- (5) Kaitsja peab vajaduse korral koguma kliendi huvides tõendeid.

§ 3. Kaitsja osavõtt kriminaalmenetlusest

- (1) Kui kaitsja osavõtt kriminaalmenetlusest on kriminaalmenetluse seadustiku sätete järgi kohustuslik või kahtlustatav nõuab kaitsja osavõttu menetlustoimingust, on kaitsja mõjuva põhjuseta puudumine kriminaalmenetlusest keelatud.
- (2) Kui kaitsealune loobub oma õigusest kaitsja abile, peab kaitsja veenduma, et kaitsealusele on õigesti ja ammendavalt selgitatud sellise loobumise tagajärgi ning kaitsealune on nendest aru saanud ja loobumine vastab tema tegelikule tahtele.
- (3) Kui kaitsjal ei ole võimalik menetlustoimingus osaleda, on ta kohustatud sellest viivitamatult menetlejat teavitama. Vajadusel nimetab kaitsja enda asemele asenduskaitsja.
- (4) Kui advokaat kaotab menetluse kestel õiguse tegutseda advokaadina, tuleb tal sellest viivitamatult menetlejat teavitada. Lisaks tuleb tal advokatuuri juhatust teavitada kriminaalasjadest, milles tuleb määrata uus advokaat.

§ 4. Kaitsja pädevus/kompetentsus

- (1) Kriminaalmenetluses võib osaleda kaitsja, kes tunneb karistusõiguse ja kriminaalmenetluse norme ning vastavat kohtupraktikat. Lähtuvalt kriminaalasja eripäradest võib kaitsja olla kohustatud omama ka mõne muu õigusvaldkonna alaseid teadmisi.

(2) Kaitsja ei või osaleda kriminaalmenetluses, kui füüsiline või vaimne haigus võib takistada tal kaitseülesannete täitmist.

(3) Kaitsja ei või oma ülesannete täitmise ajal olla alkoholihoobes või narkootilise või psühhotroopse aine mõju all.

§ 5. Huvide konflikt

(1) Kaitsja ei või menetluses osaleda, kui esineb huvide konflikt KrMS § 54, RÕS § 19 lg 2 või eetikakoodeksi tähenduses.

[Vea parandus 05.12.2014 – lisatud viide eetikakoodeksile]

(2) Kaitsja peab rakendama kohaseid meetmeid selleks, et kriminaalmenetluse kestel ei tekiks kaitsjal menetluses osalemise jätkamist takistavat huvide konflikti.

II Kaitsja üldised kohustused

§ 6. Aususe kohustus

(1) Kaitsja on kohustatud hoiduma kriminaalasja faktide ning kriminaalasjasse puutuva seaduse ja kohtupraktika tahtlikust valetõlgendamisest.

(2) Kaitsja ei või menetlejale esitada tõendeid, mille kohta kaitsja teab, et need on võltsitud.

(3) Kaitsja ei või teha kaitsealusele ega teistele isikutele, kes võivad anda kriminaalmenetluses tõendina hinnatavaid ütlusi, ettepanekut anda valeütlusi.

§ 7. Täpsuse kohustus

(1) Kaitsja on kohustatud menetluses pidama kinni seaduses sätestatud, kohtu poolt määratud või kaitsealusega kokku lepitud tähtaegadest.

(2) Kaitsja ei tohi pahatahtlikult põhjustada menetluse venimist.

(3) Kui menetlustoimingute aegade kokkuleppimisel ei sobi menetleja pakutud aeg kaitsjale, peab ta menetlejat sellest viivitamata teavitama, lisades seejuures põhjenduse mittesobimise kohta ja informatsiooni talle sobivatest aegadest.

§ 8. Kohustuslik keeleoskus

Kaitsja peab valdama eesti keelt.

§ 9. Kohustus hoiduda teiste kaitsjate tegevusse põhjendamatult sekkumisest

Kaitsja hoidub samas kriminaalasjas teisi isikuid kaitsvate kaitsjate tegevusse sekkumast, välja arvatud juhul, kui sekkumine on tema kaitsealuse huvides.

§ 10. Õiguste selgitamise kohustus

Kaitsja hoolitseb selle eest, et kaitsealune oleks õigeaegselt ja õigesti teavitatud oma menetlusõigustest, nende kasutamise korrast ja õigustest loobumise tagajärgedest. Kui kaitsja ei ole veendunud, et menetleja on oma selgitamiskohustust nõuetekohaselt täitnud, selgitab kaitsja ise kaitsealusele eelmises lauses nimetatut.

III Kaitsja kohustused menetluse vältel

§ 11. Kohustus pidada kaitsealusega nõu ja arvestada tema seisukohtadega

(1) Kaitsja on kohustatud menetluse kestel kaitsealust menetluse kuluga kursis hoidma, selgitama olulistest menetluslikes küsimustest välja tema seisukohad ja nendega otsuste tegemisel arvestama niivõrd, kui võrd see ei ole vastuolus kaitsja ülesandega kriminaalmenetluses.

(2) Kui kaitsealune eitab temale süüks arvatud teo toimepanemist, on kaitsja seotud kaitsealuse positsiooniga. Kui kaitsealune tunnistab süüd, ei ole kaitsja kaitsealuse positsiooniga seotud.

(3) Kaitsja ei ole seotud kaitsealuse positsiooniga õigusliku hinnangu andmisel kaitsealusele süüks arvatud teole, kuid ta peab kaitsepositsiooni kaitsealusele teatavaks tegema.

§ 12. Kaitsestrateegia kujundamise ja järgimise kohustus

Kaitsja peab menetluses välja töötama kaitsestrateegia, tutvustama seda kaitsealusele ning tegutsema sellele vastavalt. Kui advokatuuri juhatus teostab kaitsja tegevuse üle järelevalvet, peab kaitsja juhatuse sellekohasel nõudmisel tutvustama kaitsestrateegiat advokatuuri juhatusele.

§ 13. Valmisolek viivitamatuks tegutsemiseks

Kaitsja peab menetluse kestel tegutsema viivitamatult, kui seda nõuab kaitsealuse õiguste kaitse vajadus.

§ 14. Alaealise kaitsealuse erikohtlemisele kaasaaitamise kohustus

Kaitsja on kohustatud kaasa aitama alaealise kaitsealuse eakohasele kohtlemisele kriminaalmenetluses.

§ 15. Tõlke tagamise kohustus

Kui kaitsealune ei valda eesti keelt, taotleb kaitsja tõlgi kaasamist või dokumentide tõlkimist kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud alustel.

§ 16. Kaitsealuse teavitamise kohustus

(1) Kaitsja kohustub kaitsealust teavitama enda poolt kriminaalmenetluses tehtud toimingutest ja muudest kaitsjale teatavaks saanud asjaoludest, mis mõjutavad või võivad mõjutada kaitsealuse õigusi, kohustusi või huve.

(2) Kaitsealuse nõudmisel kohustub kaitsja selgitama kaitsealusele kaitsja tehtud toimingute sisu, eesmärki, kestust ja võimalikke tagajärgi.

IV Kaitsekohustuste võtmise järgsed toimingud

§ 17. Esimene kohtumine kaitsealusega

Pärast kaitsekohustuste võtmist peab kaitsja kaitsealusega aegsasti kohtuma, et selgitada talle tema suhtes esitatud kahtlustuse või süüdistuse sisu, tema õigusi ja kohustusi ning menetluse edasist käiku. Kohtumise käigus tuleb püüda välja selgitada kaitsealuse seisukoht faktilistest asjaoludest ning pidada temaga nõu.

§ 18. Kaitsja ja kaitsealuse vahelise usaldussuhte loomine

Kaitsja ülesanne on püüda saavutada kaitsealusega usalduslikud suhted. Selleks selgitab kaitsja kaitsealusele kaitse eesmärgid ning kaitsja ja kaitsealuse suhete kohta kehtiva konfidentsiaalsuse põhimõtte sisu.

§ 19. Kriminaalasja materjalidega tutvumine

Kaitsja on kohustatud esimesel võimalusel tutvuma kriminaalasja materjalidega, mis on vajalikud kaitse teostamiseks.

V Kaitsja kohustused kohtueelses menetluses

§ 20. Toimiku tutvustamine kaitsealusele

(1) Kaitsja on kohustatud kaitsealusele selgitama, et viimasel on õigus kohtumisele, mille käigus kaitsja tutvustab talle toimiku materjale.

(2) Kaitsja korraldab kaitsealuse taotlusel kohtumise, mille käigus ta tutvustab kaitsealusele toimiku materjale. Seejuures on kaitsjal kohtumise käigus kohustus kaitsealusele selgitada, et viimasel on õigus saada toimiku materjalidest koopiaid ulatuses, milles prokuratuur ei ole keelanud koopiaid teha.

§ 21. Kaitseakti koostamine

Kaitsja on kohustatud koostama seaduses sätestatud nõuetele vastava kaitseakti tähtaegselt.

VI Kaitsja kohustused kohtumenetluses

§ 22. Kohtuistungi osaliselt või täielikult kinniseks kuulutamise taotlus

Lähtuvalt alaealise kaitsealuse huvidest peab kaitsja taotlema istungi osaliselt või täielikult kinniseks kuulutamist.

§ 23. Osalemine kohtuistungil

(1) Kaitsja on kohustatud osalema aktiivselt kohtuistungil, olles seejuures istungiks eelnevalt valmistunud.

(2) Kaitsja on kohustatud vastama kohtu küsimustele. Vajadusel selgitab kaitsja eelnevalt kirjalikult esitatud argumente ja esitab uued argumendid, mis on seotud pärast argumentide kirjalikku esitamist asetleidnud sündmustega ja mida seetõttu ei saanud eelnevalt esitada.

(3) Kaitsja on kohustatud austama kohtuistungi korda, täitma kohtuniku korraldusi ja väljendama oma käitumisega lugupidamist kohtu, teiste menetlusosaliste ja kohtusaalis viibijate vastu.

VII Kaitsja kohustused kokkuleppemenetluses

§ 24. Kaitsja kokkuleppemenetluses

Kokkuleppemenetluses osalev kaitsja ei või kaitsealusele soovitada kokkuleppe sõlmimist ega anda nõusolekut selle sõlmimiseks enne, kui on viinud end kurssi kriminaalasja faktiliste asjaolude ja kohaldatava õigusega. Enne kokkuleppe sõlmimist peab kaitsja süüdistatavaga kohtuma ja nõu pidama, selgitades talle muu hulgas kriminaalasja perspektiivi, menetluslikke valikuvõimalusi ja kokkuleppe sõlmimise tagajärgi.

VIII Kaitsja kohustused kaebemenetluses

§ 25. Kaebemenetlus

(1) Kaitsja poolt kohtulahendi peale esitatavad kaebused peavad vastama seaduses sätestatud nõuetele.

(2) Kaitsja peab pidama enne apellatsiooni või kassatsiooni esitamist nõu kaitsealusega, selgitades muu hulgas, millistele argumentidele kavatseb kaitsja kaebuses tugineda. Nõupidamise käigus peab kaitsja välja selgitama argumendid, mille väljatoomist kaebuses soovib kaitsealune.

(3) Kaitsja võib jätta kohtulahendile edasikaebuse esitamata üksnes juhul, kui selleks on kaitsealuse kirjalikult taasesitatavas vormis luba ja kaitsja ei näe perspektiivi kaebuse esitamiseks. Enne loa saamist peab kaitsja kaitsealusega nõu pidama.